

Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)
Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2008, sayfa 64-69.

Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science and Mathematics Education
Vol. 2, Issue 1, June 2008, pp.64-69.

Yaratmada İlk Adım: İmge ve İmgelem

Yard. Doç. Dr. R. Suat İŞILDAK*

*Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, isildak@balikesir.edu.tr

Makale Gönderme Tarihi: 13.09.2007

Makale Kabul Tarihi: 25.05.2008

Özet – İmge; “gölge”, “hayal” ve “görüntü” terimleri ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Buradaki görüntü ile anlatılmak istenen, hayali olarak zihnimizde canlandırılan bir iç gerçekliğin görüntüsüdür. İmge ile yaratma kavramları arasında yer alan ve açıklanması gereken önemli bir kavram da “imgelem”dir. “İmgelem” imgeler arasında yeni ilişkiler kurma, yeni kavram ve düşünceler oluşturma yetisi olarak tanımlanabilir. Burada bilinç söz konusudur. Aslında imgelem her insanın yaptığı, yapabildiği bir şeydir. İnsana özgü bir yetenektir. İmgeler arasında beklenmedik yeni ilişkiler kurmak “yaratıcı imgelem”dir. Bu çalışmada “İmge”, “imgelem” ve “Yaratıcı imgelem” kavramları ve fizikteki bazı örnekler tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: İmge, imgelem, yaratma.

First Step in Creation: Image and Imagination

Abstract – Image is a term that is used as the synonyms of “shadow”, “dream” and “picture”. What to be meant by image is the display of an internal reality that is kept alive in our mind imaginatively. Another concept is “imagination” that should be explicated and that takes place between image and creation. “Imagination” can be described as setting up among images and the ability of creating new concepts and thoughts. It is the consciousness emphasized here. Imagination, indeed, is something that every individual did and can do. It is a special ability to man. “Creative imagination” is to set up unexpected and new relations among images. In this study, the concepts of “image”, imagination” and “creative imagination” and certain samples in physics were discussed.

Key words: Image, imagination, creation

“Ben imgelemimi yazmak için bir sanatçı kadar yeterliyim. İmgelem bilgiden daha önemlidir. Bilgi Sınırlıdır. İmgelem dünyayı kuşatır.”

Albert Einstein

İmge, çeşitli tanımlamaları yapılmış olsa da gizemini hala koruyan bir kavramdır. İmgedeki özün gün yüzüne çıkartılması ve özelliklerinin belirlenmesi, doğru tanımlanması, önemli bir konunun, “yaratma tavrının” çözümlenmesine katkıda bulunabilir. Bu bağlamda imge;

- Bir nesneyi doğrudan doğruya yeniden tanıtmaya yarayacak bir biçimde göz önüne seren şey, duyu organlarıyla algılanmış olan bir şeyin somut ya da düşüncel kopyası (Türk Dil Kurumu, 206).
- İmge gerçekliğin tıpatıp kopyası değil, gerçekliğin zihni süreçlerle yeniden kurulmuş biçimidir. Bu nedenle yeni bir şeyi temsil eder (Keser, 2005).
- Nesnel dünyanın öznel bir tasarımıdır (L’Abbe, & Domecq, 1925).

Aslında bu tanımlamaların özünde, yansıma kuramının olduğu görülür. Bu kurama göre insan bilinci, çevresel gerçekliğin bir imgesidir. Yani içinde bulunduğumuz nesnel dünya üzerine bilgi edinme süreçleri; etkin gözlemlere, zihinde soyut düşünmeye, düşünceler arası ilişki kurmaya ve bu ilişkileri somutlaştırmaya doğru gider. Bir başka söyleyişle imge duyumdan kaynaklanır. İmge; resim, tasvir, görüntü değildir. Ancak imgenin görüntü sözcüğü ile çok yakın bir ilişkisi vardır.

En önemli duyu organımız göz ile dış dünyadan aldığımız veriler, zeka ve sezgi gücüyle bilincimiz tarafından bir seçmeye uğrar, beynimizde bir görüntü oluşur. Duyu organlarımızı uyaran nesnelere ve olaylar ortadan kalktığında, aldığımız duyumların zihnimizde oluşan izleridir imgeler. Bir imgenin oluşumunda görme duyusunun rolü büyüktür. Dikkatini bir nesneye yoğunlaştırmış kişiyi düşünelim. Nesneye bakıldığı süre içinde, beyin nesneden gelen tüm yansımaları kaydeder. Göz kapandığında bile zihinde nesne görünmeye devam eder. Bu, nesneye ait bellek imgesidir. Görülen nesnenin kendisinden daha az belirgindir. Bunu Van Gogh şu cümle ile dile getirir. *“Kafamın içinde bir belirip bir kaybolan kesinleşmemiş bir takım resimler doluyor”*. Dikkat yoğunlaştırılırsa bellekteki imgenin daha açık seçik ve ayrıntılı olması sağlanabilir. Yani imge zihinde korunabilir. Eğer imge zihinden

uzaklaştırılırsa kaybolmaya başlar. Aradan geçen süre ne kadar uzun olursa, imge de o kadar belirsizleşir.

İmge; “gölge”, “hayal” ve “görüntü” terimleri ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Buradaki görüntü ile anlatılmak istenen, hayali olarak zihnimize canlandırılan bir iç gerçekliğin görüntüsüdür. Aslında imgenin tartışılması çok eskiye dayanır. Çeşitli zamanlarda farklı biçimlerde ele alınmıştır. Platon’un tanımlamasıyla imge gerçekliğin yansımasından başka bir şey değildir. Yani imge yanılısamadır. Gerçeğe sadık bir sunum olarak yorumlanır. Epiküros ve Demokritos’ta imge maddesel bir şey, yani nesneden kaynaklanan bir benzer şeydir. Nesnenin biçimini ve özgün karakterini koruyarak zihnimize oluşan görüntüsüdür. Skolastik geleneğe sadık kalan Descartes için imge; dışsal cisimler tarafından meydana getirilmiş, duyular ve sınırlar aracılığıyla beyin içinde izler bırakan görüntüdür. 17. yüzyıl büyük metafizikçilerinden Leibniz, duyuları anlaksala benzeten ilk filozoftur. Hume ise insanın bilme yetisini, fikirlerin bütününe indirgemek ister. O’nun için fikir, duyular izlenimin yalnızca bir kopyasıdır; imgedir (L’Abbe, & Domecq, 1925). Sartre incelemesinde Descartes, Leibniz ve Hume’un imge anlayışlarının aynı olduğunu, ancak imgenin düşünce ile ilişkisi konusunda ayrıldıklarını belirtir (Sartre, 2006).

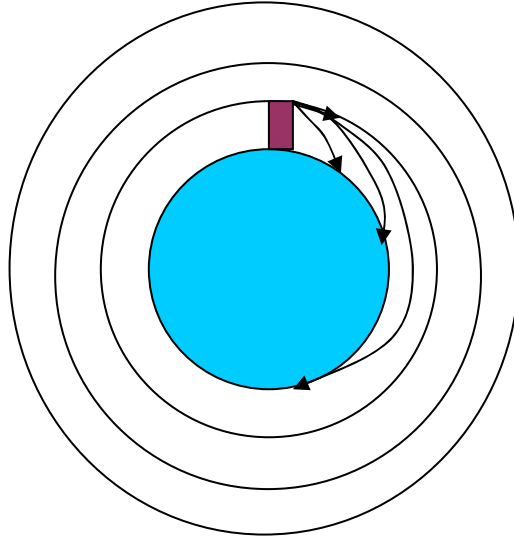
19. yüzyıla kadar imge yansıma kuramı kapsamında ele alınır. 19. yüzyılda imge maddesel olmaktan çıkar, anlaksal yaşamın bir parçası olur. 19. yüzyıl felsefecilerinin çoğu imgede bir kopya, az ya da çok, değiştirilemeyen, hareketsiz bir resim gördüler. 1903’ten bu yana yapılan deneyler ise zihinsel imgelerin ne denli değişmeye yatkın olduğunu göstermiştir. Bugün kesin bir kanıt vermeksizin sadece belirsiz imgelerin var olduğunu değil, imgelerin en belirgin en somut olanları içinde bile bir belirsizlik olduğuna inanıyoruz.

İmge ile yaratma kavramları arasında yer alan ve açıklanması gereken önemli bir kavram da “imgelem”dir. “İmgelem” imgeler arasında yeni ilişkiler kurma, yeni kavram ve düşünceler oluşturma yetisi olarak tanımlanabilir. Burada bilinç söz konusudur. Aslında imgelem her insanın yaptığı, yapabildiği bir şeydir. İnsana özgü bir yetenektir.

İmgeler arasında beklenmedik yeni ilişkiler kurmak “yaratıcı imgelem”dir. Yani “yaratıcı imgelem”, imgeler arasında başkalarının göremediği ilişkileri görmek ya da ilişkileri başkalarından farklı olarak görmektir. “Yaratıcı imgelem” farklı bir tavidir. Bireyin farklı donanımını gerektirir. Bu donanım; alansal yetkinlik, deneyselleme gücü, odaklanma ve sürekliliği kapsar. “Yaratıcı imgelem” bir konu ya da problem üzerinde yoğun bir düşünme ve problemi çözme arzusu ile aniden ortaya çıkan bir “sıçrama”, bir “kıvılcım çakması”dır. Yürürken, okurken hatta uykudayken bile yaşanabilir. Bu “kıvılcım çakması” aslında

bilinçaltında yavaş yavaş filizlenip bir gün, bir yerde, bir “sıçrama” ile aniden sıyrılıp ortaya çıkar. Bu serüven aslında birçok gizem taşır. Bu yaratıcı tavır örneklerine bilimde ve sanatta sıkça rastlanır. İnsanlığın tarihi, adeta yaratmanın tarihidir. “Yaratıcı imgelem”; genellikle “aykırı” sorular ve bu sorulara verilen “beklenmedik” cevaplar sonucu oluşur. Buna bilim dünyasından birkaç örnek verebiliriz.

Sözgelimi elma ağacının altında oturan Newton “bir elmanın yere düşmesi” olayını görünce; “elma yere düştü, peki Ay neden düşmüyor?”, “Ay aslında düşüyor da biz mi farkında değiliz?” gibi daha önce birçok kere olan ve birçok kişinin başına gelen “düşme” olayına çok farklı bir anlayışla bakmış elma imgesi ile Ay imgesi arasında yepyeni bir ilişki kurarak yaptığı yaratıcı imgelem ile bir uydunun dünya etrafında dolanmasının “sürekli bir düşme olayı” olduğu sonucunu çıkarabilmiştir. Şöyle ki; aşağıdaki şekilde (PSSC, 1968) görüldüğü gibi yeryüzünde yüksek bir yerden, yatay olarak atılan bir cisim, hızına bağlı olarak, atılan yerden daha uzakta bir yerde, yere düşer. Atış hızı arttırıldıkça, cisim daha uzakta yere düşer. Öyle bir hız vardır ki, cisim sürekli düştüğü halde bir türlü yere ulaşamaz. Böylece cisim, dünyanın uydusu olarak, sürekli düşer ve yere ulaşamadığından sürekli döner.

Şekil 1 Sir Isaac Newton’un “Principia” adlı eserinden (PSSC Fizik, 1968).

Elmanın yere düşmesi olayı için sorulan “aykırı sorular” ve bu soruları cevaplamak için yapılan imgelem; işte “yaratıcı İmgelem” böyle bir şeydir. Bir elmanın yere düşmesi ve o anda gökyüzünde Ay’ın da olması, yaratma için gerekli “kıvılcım çakması” ya da “sıçrama”yı oluşturmuş ve “yaratıcı imgelem” ortaya çıkmıştır.

“Yaratıcı İmgelem” için; bir konu hakkında bilgi edinme, gerekli imgeleri oluşturma, konu üzerinde çok yoğun bir düşünme ve merak gibi, aşamalı bir süreçten bahsedilebilse bile bu süreç sürekli değildir. “Kuantumlu”dur. Kesiklidir. Çünkü Bilimde ya da sanatta “yaratıcı imgelem” bir konu üzerinde yoğun bir düşünme ve yoğun bir imgelem yapılırken birden bir “sıçrama” ile oluşur. “Zihinde kıvılcım çaktı” ya da “ilham geldi” denir.

Örneğin ışık konusunda birçok düşünür çok yoğun araştırmalar yapmış, düşünmüş ve ışığın davranışını incelemiştir. Fakat Newton bir ışık kaynağından çıkan ışığın bir yüzeye düşüp aydınlanma oluşturması olayına farklı bakmış, ışığın hareket ettiğini düşünerek “Işığın bir hızı var mıdır?”, ”Hızı varsa sonlu mudur?” gibi sıradan olmayan sorular sorup yeni deneyler için yol açmıştır. “Işığın hızı varsa momentum taşımalıdır”, “Momentum taşıyorsa düştüğü yüzeye basınç uygulamalıdır” gibi daha öncekilerin zihinlerinde de bulunan hareket, hız, momentum, basınç gibi kavramları birleştiren “yaratıcı bir imgelem” yaparak “ışığın Korpüskül (tanecik) teorisi”ni kurmuş ışığı tanımaya yönelik yeni ufuklar açmıştır (PSSC, 1968).

İmgeler arası kurduğu farklı ilişkileri; bilim adamı kanıtlamaya, sanatçı görselleştirmeye çalışır. Newton’un “yaratıcı imgelem” için kullandığı hareket, hız, momentum, basınç gibi kavramları farklı bir “yaratıcı imgelem” için Huygens kullanmış “Işık hareket ediyor, dalga da hareket ediyor o zaman ışık dalga olabilir“ diyerek “ışığın dalga modeli”ni kurmuştur (PSSC, 1968). Işıktaki bulunan ve konu ile ilgili her insanın zihninde bulunan yayılma, yansıma, kırılma, girişim ve kırınım gibi imge ve kavramların “dalga”larda da olduğunu görerek ışık için bambaşka bir teori kurabilmiştir. Bu da benzer imge ve kavramların farklı bir imgelem ile yeni bir model “yaratmak”ta kullanılabildiğini gösterir. Archimedes (Arşimet)’in, kralın yaptırdığı tacın saf altından olup olmadığını nasıl bulacağını düşünürken, banyodan “Buldum! Buldum!” diye fırlamasını sağlayan olay aniden ortaya çıkan bir “sıçrama”, bir “kıvılcım çakması” diye belirttiğimiz olaydır. Bir konu üzerinde yoğun bir şekilde düşünürken ya da imgelem yaparken bu imgelem böyle bir “sıçrama” ile “yaratıcı imgelem” haline gelmiştir. Suya batan hamam tasının taşıdığı su ile kütlesi arasında bir ilişki kurup, aynı ağırlıktaki altının taşıdığı su miktarını kıyaslamak ve buradan tacın saf altından olup olmadığını bulabilmek; hacim, kütle, taşma gibi kavram ve imgelerin zihinde birleştirilmesi yoluyla yapılan “yaratıcı imgelem” ile olur. Bilindiği gibi belirli kütledeki bir madde içinde boşluk ya da başka bir madde yoksa hangi şekilde olursa olsun aynı miktarda su taşırır. Yani aynı hacme sahiptir.

Sonuç olarak; imge imgelem kavramlarının, yaratma tavrının içinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Aslında yaratma konusundaki bilimsel çalışmalar oldukça yenidir. Araştırmalar yaratmanın çok bileşenli bir kavram olduğunu göstermektedir.

Yaratma bir sonuçtur. Bu sonuca giden yol uzundur, zahmetlidir ve birçok bilinmezi de içinde barındırır. Öyle görünüyor ki bu kavram üzerinde araştırma ve çalışmalar uzun süre daha devam edecektir.

Yaratma, düşünme ve bilme etkinliği (Velioğlu, 2000), yaratıcılık ise, kişilerde veya bazen gruplarda, özgünlüğüyle, geçerlilik ve yararlılığıyla seçkinleşen yeni bir şeyi varlığa getirme yeteneğidir (Cevizli, 2002). Aslında yaratıcılık bir süreçtir. Hayat boyu kazanılan birikimlerin “yaratıcı imgelem” ile yeni ve özgün bir şekil kazanması sürecidir. Yaratma, özgür bilincin yapabileceği bir şeydir. Bireyde özgür bilinç örgütlenmesi, planlı ve sabırlı eğitimle olanaklıdır. Soru soran, tartışan, araştıran, bilginin tadına varan bireyler yaratıcı tavrın süreçlerini yaşayabilirler.

Köle bilgi, taklit eder. Tekrar eder. Yaratma gücünü köreltir. Çocuklarda doğuştan varolan imge ve imgelem gücü eğitim süreci içinde baskı altına alınmamalı, yargılanmamalı ve köreltilmemelidir. Burada aileye de önemli sorumluluklar düşmektedir. Çocuklukta var olan imgelem gücü çoğu zaman ailede ve eğitim süreci içinde baskılanmakta ve yargılanmaktadır. Bu doğal yeti bireyin eğitim süreci içinde bilinçli, disiplinli ve sabırlı bir çaba ile geliştirilebilir. Özgür düşünme biçimi yapılandırılabilir. Bilim adamı veya sanatçı önce hayal eder sonra hayalinin peşine düşer. Tüm yaratıcı sonuçlar önce hayal etmekle başlar. Eugene Delacroix “*dehanın kaynağı sadece imgelemdir*” sözü bu çalışmayı güzel bir şekilde özetlemektedir.

Kaynakça

- Cevizli, A. (2002). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul-Ekim.
- Keser, N. (2005). *Sanat Sözlüğü*, Ütopya Yayınları.
- L'Abbe, & J. B. Domecq (1925). *Lecons de Philosophie*.
- PSSC (1968). *Fizik*, Milli Eğitim Basımevi, s. 233, 262, 283, 332.
- Sartre, J. P. (2006). *İmgelem*, İthaki Yayınları, Temmuz, sayfa 11.
- Türk Dil Kurumu (2006). *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü*.
- Velioğlu, S. (2000). *İnsan ve Yaratma Edimi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.